

Општина Ириг

ПРОГРАМ РАЗВОЈА ТУРИЗМА ОПШТИНЕ ИРИГ ДО 2020.

са акционим планом

Општина Ириг
Фебруар, 2019.

Документ израдио:

Центар за управљање развојем Нови Сад

Ауторски тим:

Др Немања Давидовић, доктор геонаука

Весна Аврамовић, мастер инж. урбанизма и регионалног развоја

Бранислав Срдић, дипломирани економиста

Стефани Кречар, дипломирани економиста

Садржај

1.	Приступ изради програма развоја туризма	3
1.1.	Фазе и учесници	3
1.1.	Анализа постојеће планске документације	5
2.	Карактеристике подручја.....	5
2.1.	Територијално одређење општине Ириг	5
2.1.1.	Географске карактеристике општине	5
2.1.2.	Историјске карактеристике општине.....	6
2.1.3.	Демографске карактеристике	7
2.2.	Комунална и друштвена инфраструктура	8
2.2.1.	Комунална инфраструктура.....	8
2.2.2.	Друштвена инфраструктура.....	9
3.	Туристичка инфраструктура	10
3.1.	Туристички потенцијали	10
3.1.1.	Природни туристички потенцијали	10
3.1.2.	Друштвени туристички потенцијали.....	12
3.2.	Институционална инфраструктура.....	16
3.3.	Туристичка супраструктура	17
3.3.1.	Угоститељски објекти за смештај и исхрану и пиће	17
3.4.	Постојећи туристички производи и локалитети/туристичке зоне	18
3.4.1.	Бањски туризам	18
3.4.2.	Спортско-рекреативни туризам	18
3.4.3.	Вински туризам.....	19
3.4.4.	Манифестациони туризам	20
3.5.	Анализа тржишта и економски ефекти постојећих туристичких производа	21
3.6.	SWOT анализа сектора туризма	25
4.	Стратешки и плански оквир развоја туризма	27
5.	Циљеви и мере развоја туризма општине Ириг	30
5.1.	Дефинисање жељене промене.....	30
5.2.	Дефинисање циљева	31
6.	Акциони план за развој туризма општине Ириг 2018-2020.....	31
6.1.	Пројектни предлози	31
6.2.	<i>ex-post</i> Анализа ефеката	36

Увод

Локални развој подразумева активност локалне заједнице у правцу идентификације и валоризације ресурса подручја, уз активно укључивање свих актера. Досадашње активности локалних самоуправа у правцу дефинисања и имплементације развојних праваца подручја, односиле су се на усвајање различитих докумената, како стратешких тако и оперативних, који су мање или више били усклађени вертикално (кровна стратешка документа) и хоризонтално (документа истог нивоа значаја) са другим документима. Поред тога, методологија дефинисања ових докумената је била веома различита, што је довело до тога да су документа тешка за праћење, анализу, мониторинг и евалуацију. У циљу увођења реда у ову веома битну надлежност, и можда најважнији задатак сваке локалне самоуправе, Скупштина Републике Србије је у априлу 2018. године усвојила Закон о планском систему Републике Србије који прате документа, чије усвајање се очекује, а реч је о Уредби о методологији управљања јавним политикама, анализи ефеката јавних политика и прописа и садржају појединих докумената јавних политика и Уредби о средњорочном планирању.

Покрајински секретаријат за регионални развој, међурегионалну сарадњу и локалну самоуправу је прва институција која је препознала значај да локалне самоуправе у Војводини крену са применом наведеног Закона, и кроз конкурс обезбедила средства за израду законски предложених докумената.

Општина Ириг, као општина која се великим делом своје територије налази у Националном парку Фрушка гора, има традицију у бањском туризму и винарству, има значајан број неискоришћених или недовољно искоришћених ресурса, конкурисала је и добила средства за израду Програма развоја туризма до 2020. године. Одлука да се наведени програм развија закључно са 2020. годином, везана је за финансијску перспективу ЕУ, за коју је везана и сама стратешка основа, а исту потребу препознао је и наведени Покрајински секретаријат.

Програм развоја туризма до 2020. године има за циљ да изврши кратку анализу ресурса подручја и предложи моделе њихове валоризације, кроз мањи број логично сложених развојних мера. Основни изазов приликом развоја Програма био је обухватити што шири спектар ресурса чија би се валоризација извршила кроз мањи број мера односно пројеката. Како је период имплементације кратак, Програм треба да понуди одређена решења којима би у наведеном року поставили темељи за надоградњу кроз наредну финансијску перспективу.

1. Приступ изради програма развоја туризма

Према извештају Светске туристичке организације Уједињених нација, сектор туризма током 2017. године бележи раст броја интернационалних туриста од 7%, што је највећи раст још од 2010. године. Европа је и даље дестинација са највећим бројем долазака, са уделом од 51% у глобалном показатељу туристичких посета. Значајан раст броја туриста осликава се и на пораст прихода од туризма, који у 2017. години у Европи износи 8%. Према истом извештају, Република Србија претходне године бележи значајан раст броја туристичких долазака који износи 16,8%.¹

Како би на најбољи начин искористили **повољне трендове у сектору туризма**, улога је локалних и регионалних стејкхолдера да на оптималан начин упосле ресурсе којима располажу. Посматрајући културно-историјске ресурсе и природне карактеристике којима располаже општина Ириг, а са којима ћемо се детаљније упознати кроз анализу у овом Програму, неспорно је да постоји основа за трасирање развојног правца подручја са туризмом као једним од његових кључних чинилаца.

Узимајући у обзир просторне карактеристике општине Ириг, уочава се значај посматрања туризма кроз **интердисциплинарни приступ**, а посебно је потребно узети у обзир аспект заштите животне средине. Стога, Програм развоја туризма биће суштински усклађен са великим бројем релевантних стратешких докумената, како на регионалном и националном, тако и европском нивоу. Такође, како општина Ириг обилује ресурсима за развој различитих облика туризма, од винског, руралног и етно-туризма, све до бањског туризма, у процес израде Програма укључен је велики број актера са подручја, чиме је обезбеђен **партиципативан приступ** израде. Селективни облици туризма који имају велики потенцијал за развој у Иригу приказани су детаљније у одељку 3. овог документа.

1.1. Фазе и учесници

Фазе израде обухватају најважније кораке у процесу планирања, а то су:

- Анализа стања подручја на основу прикупљених примарних и секундарних података (званична статистика и упитници/анкете према локалним актерима);
- Преглед кровне документације везане за област туризма и идентификација потенцијалних извора финансирања;
- Дефинисање визије, циљева и мера са акционим планом.

У процесу израде Програма развоја општине Ириг до 2020. са акционим планом учествовали су представници јавног, приватног и цивилног сектора кроз различите облике консултација. У наредној табели налази се попис учесника радних група за израду наведеног документа.

Консултације су реализоване кроз радионице организоване током фебруара 2019. године. Радионице су водили експерти из области туризма, стратешког планирања, пројектног менаџмента и управљања развојем.

¹ World Tourism Organization (2018), UNWTO Tourism Highlights, 2018 Edition, UNWTO, Madrid, DOI: <https://doi.org/10.18111/9789284419876>.

Табела 1. Учесници израде Програма развоја туризма

Име и презиме	Институција	Функција
Слободанка Марић	Општина Ириг	Шеф Службе за привреду и локални економски развој
Богданка Филиповић Лекић	Општина Ириг	Сарадник
Тамара Петричевић	Општина Ириг	Сарадник
Милена Чупковић	Општина Ириг	Туристички инспектор
Марко Келембер	Општина Ириг	Пројект менаџер
Зоран Ковачевић	Асоцијација за развој општине Ириг	Секретар
Драган Драгичевић	Туристичка организација општине Ириг	Директор
Оливера Ђирић	Туристичка организација општине Ириг	Аналитичар за промоцију туристичке понуде
Драгица Трифуновић	Туристичка организација општине Ириг	Аналитичар за промоцију туристичке понуде
Ружица Дудић	Туристичка организација општине Ириг	Референт за правне, административне и кадровске послове
Љубица Љубинковић	СБР "Термал" Врдник	Шеф рецепције
Ивана Крљић	Хотел „Premier Aqua“	менаџер
Јелена Радивојевић	Хотел „Premier Aqua“	менаџер
Наташа Илкић	Илкићев кућерак, Врдник	Власник приватног смештаја
Бранислава Младеновић	“Green house” Vrdnik	Власник приватног смештаја
Маријана Младеновић	“Green house” Vrdnik	Власник приватног смештаја
Авакам Квас	Општинско веће општине Ириг	Члан Општинског већа задужен за образовање, културу и информисање
Зоран Митић	Скупштина општине Ириг	одобрник
Сава Јојић	Мачков подрум Ириг	директор

1.1. Анализа постојеће планске документације

Према Закону о планском систему Републике Србије, кроз члан 23. који се односи на усклађеност планских докумената, наглашено је да сва планска документа морају бити усаглашена са кровним националним планским документима, као и са другим планским документима вишег и једнаког значаја.

Приликом израде Програма, консултована су следећа кровна документа:

- Европа 2020;
- Европа – светска туристичка дестинација број 1;
- Стратегија развоја туризма Републике Србије за период 2016-2025. године;
- Програм развоја туризма Аутономне Покрајине Војводине за период 2018. - 2022;
- Европска престоница културе 2021 – „BidBook ЕРК“;
- Стратегија одрживог развоја општине Ириг 2014-2020;
- Мастер план одрживог развоја Фрушке горе за период од 2012. до 2022. године;
- Просторни план општине Ириг.

Детаљније о појединим документима тј. најважнијим елементима истих, може се пронаћи у поглављу 4. Стратешки и плански оквир развоја туризма.

2. Карактеристике подручја

2.1. Територијално одређење општине Ириг

2.1.1. Географске карактеристике општине

Општина Ириг лоцирана је у централном делу сремског округа. Територијално одређење одликује простирање на две геоморфолошке (рељефне) целине. Већи део је на фрушкогорској лесној заравни (средњи и јужни део општине), док је на Фрушкој гори северни део општине Ириг. Планински део Ирига налази се на јужним падинама Фрушке горе. Територија општине Ириг одликује се великом разуђеношћу рељефа, у поређењу са осталим војвођанским општинама.² Површина општине Ириг је 226 km², што је сврстава у групу мањих војвођанских општина.

Општину Ириг чини 12 насељених места: Ириг, Врдник, Нерадин, Гргетег, Крушедол Прњавор, Крушедол, Велика Ремета, Шатринци, Добродол, Ривица, Јазак, Мала Ремета. Подручје општине смештено је између пет општина: Рума, Сремска Митровица, Бечин, Сремски Карловци и Инђија.

Посматрајући саобраћајне карактеристике, Ириг одликује доста добар положај. Друмске комуникације су знатно повољније од железничких. Кроз централни део општине Ириг пролази магистрални пут Нови Сад – Ириг и излази на саобраћајницу Рума - аутопут Београд – Загреб. Јужно од аутопута Београд-Загреб, постојећи магистрални пут продужава за Шабац. Поменути магистралним путем територија општине повезана је са већим градским центрима

²Миљковић Љ, Давидовић Н, и Давидовић Р. „Општина Ириг -географија и туризам“, Нови Сад, 2015.

Новим Садом и Београдом. Северном границом општине пролази асфалтни пут назван „Фрушкогорски пут“, а само пре деценију-две носио је назив „Партизански пут“, који иде гребеном Фрушке горе. Преко њега територија општине је у вези са значајним излетиштима на Фрушкој гори и преко Банстола у вези са аутопутем Београд – Нови Сад – Суботица – Будимпешта. Друмске комуникације овог подручја употпуњује и 64 km локалних категорисаних путева унутар општине.

Јужно од општине Ириг пролази железничка пруга Београд – Загреб, удаљена од центра општине 11 km, коју становништво овог подручја користи преко железничке станице Рума. Међународни аеродром у Сурчину, удаљен 50 km од Ирига, такође је због постојања путне комуникације високог ранга, лако доступан становништву општине. Удаљеност општине Ириг од већих дисперзивних центара у Србији није велика. Од Новог Сада Ириг као центар општине удаљен је 24 km, од Руме 12 km, Београда 70 km, Шапца 50 km, Инђије 30 km, Сремске Митровице 30 km. Доминантан је гравитациони утицај Новог Сада.

Оно што је од суштинског значаја за развој општине Ириг, јесте сасвим извесна реализација великог инфраструктурног пројекта Фрушкогорског коридора. Пројектно-техничка документација је, у тренутку израде овог документа, завршена и очекује се да његова изградња почне у 2019. години. Фрушкогорски коридор је део путног правца Нови Сад-Рума-Шабац-Лозница-граница са Босном и Херцеговином, који спаја Србију са Хрватском, Босном и Херцеговином и ширим окружењем. Повезаће три општине - Нови Сад, Ириг и Руму и у оквиру њега ће бити изграђен тунел испод Фрушке горе и обилазница око Ирига. У перспективи, овај путни правац повезаће Војводину и западну Србију, али и Коридор 10 и 11 са Коридором 5ц, правац Будимпешта-Осијек-Сарајево-Мостар-Плоче.

Највећи значај коридора Нови Сад - Рума са тунелом је тај што ће се коначно решити огроман проблем пролазака теретњака преко Фрушке горе и кроз Ириг, куда пролази најпрометнија саобраћајница у Србији са дневним просеком пролазака од 10.000 до 12.000 возила. Кључни грађевински објекат ове саобраћајнице је тунел Иришки венац кроз Фрушку гору, као двоцевни тунел у дужини од око 3,5 километара. Овај тунел ће уједно бити и најдужи тунел у Републици Србији.

2.1.2. Историјске карактеристике општине

Историјски контекст иде у прилог идеји развоја селективних облика туризма на територији општине Ириг. Богато културно-историјско наслеђе омогућава развој културног туризма, заснованог на одрживим основама. Један од најзначајнијих ресурса су фрушкогорски манастири, оснивани крајем XV и почетком XVI века. Највећи број фрушкогорских манастира налази се на подручју иришке општине, чак њих 8.

Посебан значај за развој овог подручја имало је оснивање Фрушкогорске виноградарске задруге 1929. године и изградње иришког подрума („Подрум 1930.“) само годину дана касније, чији капацитет је био 50 вагона вина. Како је виноградарство било важан сегмент пољопривреде на овом подручју и у ранијем периоду, све до самог краја XIX века када је винограде уништила филоксера, нова дешавања су подстакла обнављање сектора и утабала

пут његовој модернизацији. Данас је Ириг познат по бројним винарима и подрумима, те свакако постоји огроман потенцијал за даљи развој винског туризма.

Диверзификацији подручја значајно доприноси насеље Врдник са својим специфичностима. Некада познато по руднику мрког угља, једном од најстаријих у Европи, који је са мањим прекидима радио од 1804. године, па све до 1968. године када је ликвидан, док се данас истиче као значајно бањско – туристичко место.

2.1.3. Демографске карактеристике

Према последњем попису становништва, у општини Ириг живи 10.866 становника, од чега 5.543 жена и 5.323 мушараца. Просечна густина насељености износи 48,07 становника по km², што је далеко испод просека за читаву Војводину, који износи 90 становника по km². Према OECD класификацији, општина Ириг спада у изразито рурална подручја.

Табела 2. Упоредни преглед броја становника у по насељеним местима у општини Ириг, у периоду 1948 – 2011.

	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2002.	2011.
Велика Ремета	30	34	38	34	28	28	42	44
Врдник	4.070	4.153	4.610	4.072	3.612	3.495	3.704	3.092
Гретег	107	115	136	126	78	73	85	76
Добродол	126	186	199	146	129	126	127	107
Ириг	4.343	4.211	4.442	4.652	4.598	4.414	4.848	4.415
Јазак	1.688	1.650	1.587	1.478	1.303	1.144	1.100	960
Крушедол Прњавор	611	578	553	481	276	229	277	234
Крушедол Село	450	508	568	508	424	372	388	340
Мала Ремета	212	215	253	222	192	157	151	130
Нерадин	1.017	1.017	912	769	704	625	551	475
Ривица	797	819	800	743	674	633	657	620
Шатринци	388	570	611	447	395	400	399	373
Укупно	13.839	14.056	14.709	13.678	12.413	11.696	12.329	10.866

Извор: Републички завод за статистику – попис 2011.

Општина Ириг има негативан природни прираштај од -7,1 %. Укупан број домаћинства на територији општине Ириг је 3.987 са просечно 2,71 члана по домаћинству.³ Просечна старост становника на територији општине Ириг износи 44,1 године, што представља значајан раст у односу на претходни попис. Перспектива даљег развоја популације општине Ириг изразито је неповољна, посматрајући депопулациони тренд којим су захваћена сва насеља општине последњих неколико деценија.

³ Извор: Републички завод за статистику – попис 2011.

Табела 3. Упоредни преглед структуре становништва према старости и полу у Општини Ириг⁴

Година пописа	2011.			2002.		
	Σ	М	Ж	Σ	М	Ж
0-4	429	204	225	514	256	258
5-9	439	224	215	625	328	297
10-14	499	260	239	764	399	365
15-19	587	307	280	827	429	398
20-24	700	385	315	753	375	378
25-29	688	385	303	677	353	324
30-34	593	299	294	715	346	369
35-39	610	307	303	861	423	438
40-44	678	321	357	948	498	450
45-49	803	403	400	1.011	532	479
50-54	906	481	425	855	416	439
55-59	976	494	482	676	341	335
60-64	851	401	450	767	363	404
65-69	560	263	297	857	351	506
70-74	594	258	336	699	300	399
75-79	521	189	332	438	151	287
80≤	432	142	290	305	93	212
Непознато	-	-	-	37	19	18
Укупно	10.866	5.323	5.543	12.329	5.973	6.356
Просек	44,1	42,4	45,7	41,4	39,6	43,0

Извор: Републички завод за статистику – попис 2011. и попис 2002.

2.2. Комунална и друштвена инфраструктура

2.2.1. Комунална инфраструктура

Комунална инфраструктура представља веома битан фактор за развој туризма, а односи се на доступност услуга као што су струја, вода, гас, интернет, организацију јавних служби, али у покривеност подручја канализационом мрежом. Општина Ириг је у последњих пар година урадила значајан број пројеката којима је унапредила комуналну инфраструктуру.

У наредној табели представљено је стање комуналне инфраструктуре.

Табела 4. Стање комуналне инфраструктуре од значаја за унапређење туризма на подручју

Насељено место	Електрична енергија	Пијаћа вода	Гас	Канализација	Интернет	Мобилна мрежа
Ириг	100%	100%	0%	70%	100%	100%
Врдник	100%	100%	0%	60%	100%	100%
Ривица	100%	100%	0%	0%	100%	100%
Јазак	100%	80%	0%	0%	100%	100%
Мала Ремета	100%	90%	0%	0%	100%	100%

⁴ Према пописима из 2002. и 2011. године

Гргетег	100%	0%	0%	0%	100%	100%
Нерадин	100%	0%	0%	0%	100%	100%
Крушедол Прњавор	100%	100%	0%	0%	100%	100%
Крушедол село	100%	100%	0%	0%	100%	100%
Шатринци	100%	100%	0%	0%	100%	100%
Велика Ремета	100%	0%	0%	0%	100%	100%
Добродол	100%	100%	0%	0%	100%	100%

Извор: попуњен упитник од стране представника локалне самоуправе

Поред наведених комуналних услуга, значајне службе за развој и одрживост туристичких услуга су и служба заштите и спашавања, као и служба за одржавање чистоће и зеленила. У оквиру заштите и спашавања, треба споменути услуге ватрогасне службе, као и горске службе спашавања, пре свега због чињенице, да се општина Ириг великим својим делом налази на подручју националног парка. Када је о услугама гашења пожара реч, за подручје општине Ириг задужене су Ватрогасне станице Рума и Сремска Митровица. У делу горске службе спашавања, за подручје општине задужена је Горска служба спасавања Србије – Станица Нови Сад.

Посао одржавања чистоће и одношења смећа обавља ЈП „Комуналац“ Ириг, а истим су покривена сва насељена места.

2.2.2. Друштвена инфраструктура

Друштвену инфраструктуру чине установе, организације и објекти везани за образовање и науку, правосуђе, управу, културу, спорт, здравство и социјалну заштиту. У оквиру туристичке делатности, друштвена инфраструктура има значај у делу активности и објеката у оквиру културе и спорта, а посредно и у оквиру образовања. Значајну улогу имају и услуге пружања здравствене заштите, пре свега хитне медицинске помоћи корисницима туристичких услуга.

Када је о **култури** реч, на подручју општине Ириг, значајну улогу имају **Дом културе** са биоскопском и позоришном салом и прва **Српска читаоница**, данас библиотека са фондом од преко 18.000 књига и значајној збирком слика. Библиотека има свој огранак „Милица Стојадиновић Српкиња“ у Врднику. Наведене установе и организације би требало у наредном периоду да дају значајан допринос развоју туризма, односно предложе начине и моделе укључивања у постојеће као и нове туристичке производе.

Од организација које су активне, треба споменути удружење „Еустахија“ које организује различите манифестације у области културе, за децу и одрасле. Поред ове организације, активна је и једна од најстаријих организација „Друштво Ирижана“, чије су активности у овом моменту везане искључиво за организацију манифестације Пударски дани. Наведене организације је потребно више укључити у програме везане за туристичке производе и активности.

Поред тога, територија општине Ириг налази се у подручју које је обухваћено програмом **Европска престоница културе 2021**, заједно са градом Новим Садом и општинама Сремски Карловци и Беочин. У оквиру програма Европска престоница културе, у Иригу је планирано неколико акција, које ће се реализовати уз помоћ локалне самоуправе и волонтерског ангажмана. Више о планираним пројектима налази се у поглављу 4. Стратешки и плански оквир развоја туризма.

Када је реч о организацијама и објектима везаним за **спорт**, на подручју општине постоји одређени број спортских терена пре свега на отвореном, док се изградња балон хале очекује ове године. Од садржаја које туристи у овом моменту могу да користе су: адреналин парк са зип лајном, стаза здравља и базени хотела Термал. У перспективи се очекује улагање у бициклическу стазу и гондолу-жичару.

Образовање пружалаца туристичких услуга и свих осталих актера, који се посредно или непосредно баве туризмом на подручју, пружа Средња стручна школа „Борислав Михајловић Михиз“, која образује следеће профиле: туристички техничар, кулинарски техничар, кувар, посластичар, виноградар-винар. Близина великих градских центара као што су Нови Сад и Београд, пружа могућност ширег образовања у области туризма становника подручја општине Ириг. Особеност средњошколског образовања у Иригу је постојање усмерења **виноградар – винар**, у средњој стручној школи „Борислав Михајловић Михиз“. Ово је једина школа са тим усмерењем у Војводини. Узимајући у обзир традицију виноградарства и важност производње вина данас, уочава се значај очувања овог смера. Оно представља велики ресурс подручја и пружа могућности за повезивање са привредом, али и деловање у области туризма. Кроз развојне пројекте у које је могуће укључити школу, обезбеђује се унапређење капацитета и специфичног знања у области.

Здравствену заштиту на подручју општине Ириг пружа Дом здравља са три здравствене станице и амбулантама у већини насељених места. Што се хитне медицинске помоћи тиче, домови здравља у Иригу и Врднику раде дан и нић, а на располагању имају добро опремљених 3 кола хитне помоћи. На подручју постоје приватне апотеке, док ни једна не ради током ноћи.

3. Туристичка инфраструктура

3.1. Туристички потенцијали

У наставку су приказани природни и друштвени туристички потенцијали општине Ириг.

3.1.1. Природни туристички потенцијали

Национални парк Фрушка гора

Предео ове општине богат је природним лепотама. Општина Ириг се простире на око 25% површине Фрушке горе, најстаријег националног парка у Србији. Ова острвска планина је према југу и северу јако разуђена планинским и речним токовима, при чему се од главног уског гребена пружају појединачни, бочни гребени, најчешће са врло стрмим падинама. Основна карактеристика овог националног парка је постојање бројних угрожених, ретких и заштићених биљних и животињских врста. Пашњаци и плодно земљиште, виногради и воћњаци, украшавају падине и ниже делове Фрушке горе, док су површине које се налазе на висинама изнад 300 метара надморске висине покривене густим, листопадним шумама. Посебну вредност чине око 20 православних манастира. Велики број маркираних стаза нуди могућност за активни туризам и велики број планинарских спортова: трекинг, оријентиринг, планинско трчање или обичну шетњу, као и планински бициклизам и нордијско скијање.

Недалеко од Ирига, на билу Фрушке горе, је атрактивно излетиште Иришки венац, позната су и излетишта Змајевац и Бранковац.

Национални парк представља највеће ограничење али и највећи ресурс за развој туризма подручја. Ограничења се односе на рестриктивне мере развоја инфраструктуре, градње, аграрних активности у зависности од степена заштите одређених делова Националног парка. Са друге стране, постојећа инфраструктура у зони заштите омогућава добре услове за развој туристичких производа. Северном границом општине се простиру највиши врхови Националног парка (Црвени чот - 539 мнв, Исин чот - 522 мнв, Краљева столица - 495 мнв) који су повезани гребенским асфалтним путем (Фрушкогорски пут). Том саобраћајницом се може доћи до већине туристичких објеката у Националном парку, а који су на територији општине Ириг. Већ поменута излетишта, бројни споменици, 8 фрушкогорских манастира, бања Врдник, небројени километри пешачких и бициклических стаза, видиковци, митови и легенде Фрушке горе и Срема, све су потенцијали који су недовољно или уопште искоришћени.

Језера

У Иригу се налазе и два вештачка језера- Шатриначко (Међеш) и Добродолско језеро. **Шатриначко језеро** се налази између села Шатринци и Крушедол Прњавора. Језеро је формирано 1984. године, преграђивањем Међеш потока браном. Површина језера је око 48 ха, а дубина воде око 4 метра (у близини бране и до 10 м). Језеро је богато рибљим фондом (доминантне врсте риба: шаран, смуђ, амур) и има изузетне могућности за риболовце. Неки делови обале су недоступни, а риболов је дозвољен само са обале. У току летњих месеци, језеро посећују бројни купачи. Постоји једна већа плажа, међутим потребно је уредити приступ води. На плажи се налазе и тушеви, тоалети, кабине за пресвлачење, терен за одбојку на песку и стони тенис, које је такође потребно реконструисати. На језеру се налазе и паркинг и један угоститељски објекат.

Добродолско језеро се налази поред истоименог села. Оно је такође акумулационо језеро, направљено 70-их година XX века са циљем наводњавања пољопривредних површина, али и за развој туризма. Сличне је величине као Шатриначко језеро, са површином од 45 ха и дубина воде око 6 метара. Језеро има богат рибљи фонд и могућност за развој риболова (доминантне врсте риба: шаран, смуђ, амур), а риболов је дозвољен само са обале.

На самој граници Иришког и Румског атара налази се и Језеро Борковац, где се на обали језера налази лепо реновирана плажа са кафићем хотелом. Риболов је дозвољен само са обале. Не постоје значајније информације везано за коришћење језера у туристичке сврхе.

Поред наведених језера, на тремеђи Крушедолског Прњавора, села Крушедол и Марадика, или месту где се спајају иришка и инђијска општина, на површини од 65 хектара, простире се језеро Шелевренац. Језеро је природни резерват, налази се у приватном власништву, богато је рибом и веома посећено од стране риболоваца.

Споменици природе

Геолошки профил у Гргетегу - један фрагмент неогених седимената непосредно поред манастира Гргетег проглашен је за природни споменик и налази се под заштитом Покрајинског завода за заштиту природе. Одређени палеонтолошки материјал овог локалитета чува се у

познатим музејима и ван Србије (у Бечу и Будимпешти). На овом малом простору откривени су седименти са врло богатом и добро очуваном фосилном фауном мекушаца, која има изузетно важан значај, не само за геологију Србије већ и Европе. Одређено је преко 40 врста од којих је 12 врста први пут овде нађено. Фауна мекушаца из „гретешких слојева“ посебно вивипаре, представља зачетак снажног развића, првог стадијума тзв. палудинских мекушаца на основу којих су пружени први докази у палеонтологији за тачност Дарвинове десцендентне теорије еволуције. Упркос великом научном значају, овај локалитет није у довољној мери и на адекватан начин презентован туристима.

Група стабала црног бора (*Pinus nigra arn*) код манастира Хопово, коју чини 21. стабло старо око 130 година. По старости ова група борова као врста егзота представник је најстаријих стабала ове врсте у шумском комплексу Фрушке горе.

Стабло оскоруше (*Sorbus domestica* 1.), у близини манастира Хопово, старо је преко 200 година. Висина му износи 10м са пречником стабла од 2,5м и круне 16м. По општем изгледу, старости и димензијама ово стабло представља јединствен примерак ове врсте воћке данас веома ретке у Војводини.

3.1.2. Друштвени туристички потенцијали

Сакрални објекти

Фрушкогорски манастири представљају јединствену културно- историјску целину и као такви имају туристички потенцијал на европском нивоу. Од свих фрушкогорских манастира, чак 8 се налази на територији општине Ириг.

Манастир Крушедол је најзначајнији војвођански манастир у прошлости. Основао га је владика Максим (Ђорђе) Бранковић 1509. године. Поред богате историје, занимљиве архитектуре, манастир представља галерију разноврсног сликарства, како по времену тако и по техници, стилу, вредности и лепоти. У Крушедолу се истовремено могу видети и остаци најлепшег средњовековног живописа у Војводини, позни примери монументалног декоративног фреско-сликарства средњовековне Србије и најсмелији изрази барока. Током векова, манастир Крушедол био је један од главних књижевних центара у коме су се преписивале и писале књиге. Крушедолска библиотека била је богата рукописним и штампаним књигама, а многе књиге имале су врло лепе иницијале и орнаменте. У њему су сахрањене многе значајне личности попут чланова династије Бранковића, патријарха Арсенија III Чарнојевића, краља Милана Обреновића, кнегиње Љубице Обреновић, војводе Стевана Шупљикца и многих других. Манастир Крушедол имао је и богату и надалеко чувену ризницу. Она је једна од најбогатијих ризница свих фрушкогорских манастира. Један део ризнице налази се данас у Музеју у Београду, а један део у Матици српској у Новом Саду, а један део на спрату конака у библиотеци-музеју. Музеј није доступан за посете. У Крушедол Селу се налази релативно стара црква, Сретењска црква. Црква је некадашња задужбина и женски манастир Мајке Ангелине из 1512-1516. године, где је она живела и умрла. Резбарени иконостас је израдио Теодор Крачун 1763. године са сликарским радовима Димитрија Бачевића и Теодора Димитријевића у барокном стилу. Културно-историјске вредности ове цркве у сенци су манастира Крушедол.

Манастир Гргетег је основао деспот Змај Огњени Вук у другој половини XV века (1471), за свог слепог оца Гргура, сина деспота Ђурђа Бранковића. Према овом предању, по очевом имену манастир је и добио име. Нови иконостас сликао је од 1901. до 1904. године чувени Урош Предић. Ова оригинална олтарска преграда сачувана до данас садржи бочне и царске двери изведене од дрвета, док су сви остали делови иконостаса израђени од мермера, гипса и метала. Посебну занимљивост представља мала унутрашња капела. Око 1911. године иконостас капеле радио је Пјер Крижанић. Од његових радова сачувана је само икона Тајна вечера. Од старина у манастиру треба још поменути велику улазну капију из 1760. године. Око храма је манастирски парк звани Табла, са гробом архимадрита Илариона Руварца из 1905. године који је био старшина овог манастира и академик САНУ. У манастири се налази и чудотворна икона Богородице Тројеручице.

Манастир Велика Ремета се налази на јужној подгорини Фрушке горе на извору потока Шелевренац. Манастир Велику Ремету, према народном предању, подигао је српски краљ Драгутин „Сремски краљ“, крајем XIII или почетком XIV века. Сам назив манастира, а касније и овог села потиче вероватно од грчке речи „еремита“, што значи калуђер, испосник. Црква манастира Велика Ремета посвећена је Светом Димитрију а у његовом саставу се налази и црква посвећена овом свецу. У оквиру манастира се налазе и две капеле, Светог Јована Крститеља из XVIII века и Успења Пресвете Богородице. Манастир је данас у добром стању, а у непосредној близини се налази уређен парк, етно село, реплика Витлејемске пећине, летњиковац и извор Убавац.

Манастир Ново Хопово први пут се помиње 1541. године, а њега је подигао деспот Ђорђе Бранковић, између 1486. и 1516. године као своју прву задужбину. На прелазу из XVII у XVIII век у Хопову је радила сликарска школа. За духовни живот у Хопову везани су и бројни књижевници, а посебно место припада Доситеју Обрадовићу. У њему је постојала и једна од првих школа код Срба. Данас је манастир Ново Хопово активан мушки манастир у коме се чувају мошти Св. Теодора Тирона, једне од најстаријих у хришћанству. Источно од манастира Ново Хопово, изолован на малој заравни лежи манастир Старо Хопово или како се често назива „стари манастир“. Прошлост манастира прилично је непозната, али се сматра да је и њега основао и подигао деспот Ђорђе Бранковић, између 1496. и 1502. године. Уместо старе дрвене цркве која је страдала од земљотреса, подигнута је на истом месту 1752. године нова црква од камена. Првобитна црква била је посвећена Св. Николи, а нова црква посвећена је Св. Пантелејмону. Манастирска црква скромних је димензија, лепо је обликована, складних је декорација. Недавно је потпуно обновљена.

Манастир Врдник се назива и „Сремска Раваница“. Према подацима из 1697. године, пребегли монаси из Раванице дошли у Сентандреју и у овај манастир сместили тело кнеза Лазара, заједно са драгоценостима и повељама које су припадале манастиру Раванице. Иконостас за цркву насликао је Димитрије Аврамовић. Од старог иконостаса очуване су само две престоне иконе које се чувају у Галерији Матице српске. Први православни храм у селу грађен је за време цара Уроша, односно када је Мачвом и Сремом управљао кнез Лазар Хребељановић. Тадашња црква изграђена је 1777. године и посвећена је рођену Светог Јована. Храм је једнобродна грађевина, полукружне олтарске апсиде. Барокни торањ покривен је четвоространом пирамидом. У цркви се налази део мошти цара Лазара, а у порти је биста Милице Стојадиновић Српкиње.

Манастир Јазак се налази на јужној подгорини Фрушке горе, у долини потока Ровача. Манастир стари Јазак био је посвећен Ваведењу Богородице. Његово оснивање приписује се деспоту Јовану Бранковићу, млађем сину деспотице Ангелине и деспота Стефана Слепог. Манастир ужива велики углед због поседовања моштију цара Уроша. Пошто мала црква и скромни конаци нису задовољавали нарасле потребе, започета је 1736. године изградња новог манастира. Црква новог манастира је подигнута у традиционално српско- византијском стилу. Иконе на барокном иконостасу сликао је 1769. Димитрије Бачевић са сарадницима. Иконе су распоређене у импозантни, раскошно изрезбарени, позлаћени иконостасни оквир. Драгоцена икона Пресвете Богородице је дело Теодора Крачуна, настала 1770. године, и налази се на левом стубу испред иконостаса.

Манастир Мала Ремета се налази на јужним падинама Фрушке горе у долини Малог потока. Са црквом посвећеној Покрову Пресвете Богородице, један је од најмањих фрушкогорских манастира. По легенди манастир је подигао српски краљ Милутин. Али постоји још једна легенда, која овај манастир повезује са српским краљем Драгутином као оснивачем који је, према том предању изградио манастир на развалинама старе цркве ермитско-павлинског самостана. Ова легенда би могла имати ослонац у пореклу назива, јер се поред имена Ремата овог манастира помињано и Реметско или Рематица. Иако је грађен у првој половини XVIII века када се гради у барокном стилу, малореметски храм за разлику од осталих фрушкогорских цркава задржава изглед српског средњовековног узора. Барок га је заобишао. Највећа вредност у цркви је високи иконостас.

Веома велики број туриста годишње посети манастире, а поједини су укључени у програм обиласка ђачких екскурзија.

Поред манастира, у насељима општине Ириг постоји велики број **цркава** које такође могу имати одређени туристички потенцијал, пре свега кроз уклопљеност у културне амбијенталне целине насеља у којима се налазе. У Иригу су то Црква Светог Николе (Саборна) и Црква Успенија Пресвете Богородице (Успенска) из 18. века. Из истог периода је и црква Светог Теодора Тирона (Теодоровска црква). Она је саграђена од камена и черпића порушене турске џамије после протеривања Турака. У Јаску се истиче барокна Светониколајевска црква из 18. века. Истоимена црква у Нерадину из 1732. године представља споменик културе од великог значаја. Црква Светог великомученика Георгија у Ривици је саграђена 1734. године. Шатринци имају две цркве (православна и католичка) лоциране у истом дворишту, једна поред друге. Стара православна црква у Шатринцима подигнута је 1761. године и римокатоличка црква изграђена је 1850. године.

Остали средњовековни споменици

Врдничка кула је значајан историјски споменик. Истаживања су показала да темељи потичу из римског доба, а према неким подацима градитељ куле био је римски цар Пробус у III веку нове ере. Први пут је била разорена током најезде Хуна 441. године. Касније изграђено утврђење од којег је остала данашња кула, према подацима мађарских историчара, настало је у XIV веку. Ово утврђење (Castellum Rednek) имало је улогу заштите Врдника а можда и Сирмијума (Сремске Митровице) од напада освајача. Такође, служила је као заштита стратегијских комуникација преко Фрушке горе које спајају Срем са важним трговачким друмом дуж Дунава.

Турци је поново разарају крајем XVI века. Данашњи изглед Врдничке тврђаве само донекле оцртава њену некадашњу грандиозност. Врдничка кула је једно од најстаријих утврђења у Војводини, и као такву требало би је одржавати и валоризовати кроз културну и туристичку понуду овог краја. Године 2015, подно куле, подигнуто је Етно-насеље Врдничка кула, што свакако доприноси валоризацији овог споменика.

Међу културно-историјским споменицима значајан је још и **споменик „Кипови“** (недалеко од града поред пута за Руму). Подигнут је да обележи престанак куге у Срему и као такав има изузетан потенцијал и могућност за наратију и представљање туристима. Обзиром да се налази поред магистралног пута, лако је доступан, али није прилагођен за веће посете туриста.

Центар Ирига са **Рибарским тргом**, Турском кућом која је подигнута у другој половини XVII века, у самом центру Ирига, као и другим грађевинама представља јединствену амбијенталну целину. Иришки рибари су 1820. године имали свој еснаф и исте године на рибарској пијаци подигли су мермерни крст у част Вазнесења Христовог, који и данас постоји.

У Иригу се налази породична кућа чувеног књижевника и драмског писца **Борислава Михајловића Михиза**, чији део део куће је адаптиран и уврштен у туристичку понуду Ирига.

Споменици из Другог светског рата

У непосредној близини Иришког венца подигнут је **споменик „Слобода“**, дело вајара Сретена Стојановића. То је најмонументалнији споменик партизанима у Војводини. Поред њега, постоји велики број мањих обележја у скоро сваком насељу: Спомен парк у Врднику, Спомен палим борцима у Јаску, спомен плоче у Ривици, Крушедол Селу и Малој Ремети. На Широком лединама налази се гроб на месту погибије народног хероја Бошка Палковљевића–Пинкија. У насељеном месту Шатринци налази се спомен обележје палим борцима у НОБ, које су мештани ове месне заједнице подигли у знак сећања на мештане који су дали највредније свој живот за слободу.

Остало

Посебна вредност културно-историјске баштине је **Српска читаоница у Иригу**, прво и најстарије грађанско читалиште у Срба, основано 1842. године. Читаоница данас успешно ради испуњавајући своју културну мисију од Сабора библиотекара Срема (од 1962. године), издавачке делатности до очувања успомене на Борислава Михајловића-Михиза. У оквиру читаонице налази се њена галерија у којој се могу видети изложбе сликара, вајара, фотографа и то не само са њене територије него и шире.

Најстарији објекат у Срему, подигнут тврдим материјалом, **„Турска кућа“**, налази се у самом центру Ирига. О објекту нема много информација, према неким записима изграђен је крајем 17. века и био је кућа турског великодостојника. У плану је сређивање наведеног објекта и увођење у туристичке сврхе. Након уређења и отварања „Винске улице“, стара „турска кућа“ требала би да постане Винска кућа Ирига.

Када је реч о претходно споменутој **„Винској улици“**, она је отворена на св. Трифуна 2014. године на простору некадашње „Рибарске улице“, тј. „Рибарског трга“. Историјски посматрано, рибарски еснаф у Иригу био је посебно јак, а због близине манастира и велике потражње, ово

место је било познато по томе што се увек могла наћи свежа риба. Тако је „Рибарска улица“ половином 18. века постала право срце Ирига и седиште занатлија. Према одлуци локалне самоуправе, наведена улица и сам центар претворени су у „Винску улицу“.

Један од симбола овог подручја је свакако и некадашњи **рудник у Врднику**, који је иза себе оставио веома значајне објекте (рударске и стамбене), на којима је могуће развијати нове производе у области креативне економије, по угледу на друге градове. То је пре свега **Касина**, управна зграда рудника мрког угља, објекат грађен у стилу сецесије крајем 19. и почетком 20. века. Ова велелепна вила сврстана је споменике културе. У згради се налази и балска дворана, која је претворена у свечану салу и у којој се одржавају различити догађаји. Реконструкција зграде Касине завршена је 2015. године. Даље, посебну пажњу треба обратити и на тзв. **„Господски ред“** са десетак вила управе и чиновника рудника, чије је уређивање такође неопходно). У близини Касине налази се и надалеко чувено рударско насеље „Нова колонија“ са почетка 20. века, које се сматра „архитектносним, културолошким и етничким феноменом“, јер су у том насељу у једном тренутку живели представници чак 26 нација, тј. породице рудара из разних крајева Европе.

На потоку Борковац, у Ривици, налази се **воденица** из 1860. године. Воденицу је потребно адаптирати, односно, рестаурирати, и ставити под заштиту као споменик културе. Као таква, она би могла, уз одређене садржаје, бити једна од туристичких атракција.

Поред пута Ириг - Крушедол, у непосредној близини Нерадина, налази се **Спомен чесма**, једна од најлепших друмских чесми у земљи. Ова чесма је у народу позната као Савина чесма (изградио је Нерадинац Сава Јаковљевић – Леберија) или чесма Светог Николе, представља водицу и има религијски карактер који су јој временом дали путници намерници.

Споменик из најновије историје Србије, налази се недалеко од Змајевца. То је **споменик бившем председнику Србије Ивану Стамболићу**, који је убијен на том месту.

Поред наведених објеката, у туристичку понуду могу бити укључени и ресурси засновани на причама. Једна од тих прича којом Ириг може да се похвали је прича о **Николи Бизумићу**, рођеном у селу Нерадин, који је као берберин дошао на идеју конструције машинице за шишање. Како није наишао на разумевање и финансијску помоћ за конструкцију свог изума, напустио је Ириг и отишао у Лондон, где је врло брзо дошао до потребне помоћи и почео да производи машиницу и извози по целој Европи. Никола Бизумић је у Лондону добио и престижну титулу Сер и променио име у Џон Смит. Умро је веома богат, без наследника, а остала је једино прича о дугу енглеске банке према потенцијалним наследницима.

3.2. Институционална инфраструктура

На подручју општине Ириг, установа која се бави пословима везаним за туризам подручја је Туристичка организација општине Ириг, која је задужена за територију целе општине (у даљем тексту: ТО Ириг). Поред ТО Ириг не постоји друга институција која се бави пословима везаним за туризам.

Туристичка организација општине Ириг

ТО Ириг основана је 1996. год. у циљу валоризације, очувања, заштите и презентације туристичких потенцијала општине Ириг. Ради постизања наведеног циља ТО Ириг обавља активности које се пре свега односе на послове планирања, координације, умрежавања и сарадње, информисања, промоције, организације различитих манифестација, као и учествовање на бројним манифестацијама везаним за промоцију туристичких ресурса са припремом различитог промотивног материјала. Поред наведеног, ТО Ириг је задужена и за обављање послова туристичког информативног центра кроз послове везане за прихват туриста, пружање свих потребних информација и презентацију туристичких производа територије општине Ириг⁵.

Када је о капацитетима реч, ТО Ириг има троје запослених и директора, од чега двоје лица директно ангажованих на пословима аналитичара промоције туристичке понуде. Активности од 2018. године обавља у новим просторијама које се налазе у Бањи Врдник на најфреквентнијем месту између два хотела (СБР "Термал" и хотела "Premier Aqua") што је веома значајно узимајући у обзир број гостију који посећују Бању. Просторије су опремљене новом савременом опремом за рад. На истом месту израђен је и постављен туристички инфо центар, а у плану је и опремање сувенирнице.

ТО Ириг се финансира средствима из буџета локалне самоуправе која је и оснивач, и једним мањим делом из сопственог прихода (према Уговору о туристичком посредовању - административни трошак у износу од 3%). Поред наведеног, ТО Ириг редовно припрема пројекте и аплицира за бесповратна средства код различитих донатора, а пре свега код ресорног Министарства и Покрајинског секретаријата.

ТО Ириг је добитник две награде Новосадског сајма, и то златне медаље 2015. године за организацију туристичке манифестације Видовдански сабор и златне медаље 2017 године за квалитет и разноврсност туристичке понуде.

3.3. Туристичка супраструктура

3.3.1. Угоститељски објекти за смештај и исхрану и пиће

Хотели

- Хотел „Premier Aqua“ – 5 звездица
- СБХ „Термал“ – Специјална болница за рехабилитацију Термал у Бањи Врдник

Туристичко насеље

- Етно насеље „Врдничка кула“

Остало

Поред горе наведеног, на територији општине Ириг постоји преко 90 категорисаних објекта као што су апартмани, собе, куће за одмор и сеоска туристичка домаћинства (према Правилнику о стандардима за категоризацију угоститељских објеката за смештај). Категорија

⁵ Послови ТО су дефинисани чланом 39. Закона о туризму као и Статутом ТО

наведених објеката је од једне до четири звездице, док је највише објеката у категорији са 2 звездице.⁶

Гастрономија

Када је реч о угоститељским објектима који пружају искључиво услуге хране и пића, на територији општине Ириг наведене услуге пружају: 1 винска кућа, 1 салаш, 3 винарије, 1 винотека, 13 ресторана, 1 планинарски дом и неколико објеката у виду кафића, брзе хране, бифеа, грилова.

3.4. Постојећи туристички производи и локалитети/туристичке зоне

У Иригу је могућ развој великог броја селективних облика туризма. Сви ови облици туризма су одрживи, односно немају трајно негативне последице на ресурсе на којима су засновани.

3.4.1. Бањски туризам

Развој туризма у Врднику повезан је са појавом термалне воде. Први пацијенти бање били су рудари који су благотворна својства термалне воде осетили квасећи ноге у топлој, зеленкастој води чија су својства ублажавала реуматске тегобе. Крајем 1971. године, неколико година по престанку рада рудника у Врднику, да би се искористио термално- туристички потенцијал, СО Ириг формирала је Дирекцију за изградњу и развој туризма у Врднику. Савремени развој Бање почиње изградњом квалитетних и функционалних смештајних и лечилишних капацитета, отворених и затворених базена са пратећом инфраструктуром, а то је био хотел „Термал“, који је отворен 1976. године. У модерном развоју бањског туризма је неопходно раздвојити лечилишни туризам од велнеса, као и подићи категоризацију смештајних објеката. Према информацијама добијеним од стране Туристичке организације општине Ириг, у наредном периоду су планиране активности везане за изградњу још два хотела, једног хостела и спортско-рекреативног парка на подручју Бање Врдник.

3.4.2. Спортско-рекреативни туризам

Планинарима и љубитељима природе нуде се шетње кроз предивне пределе Фрушке горе, затим разне бицикличке, манастирске, и винско– виноградарске туре употпуњене одговарајућим садржајима. Значајно је поменути и чувени Фрушкогорски маратон, који се сваке године дешава почетком маја месеца и мото трке као један догађај новијег датума који привлачи пажњу младих нараштаја, а који, заједно са другим догађајима може послужити у промоцији једне општине, каква је општина Ириг. За даљи развој је неопходно одржавање стаза, њихово маркирање, повезивање са осталим стазама и транснационалним рутама (Европски пешачки коридор Е7), као и развој нових производа (нпр. нордијско скијање). Неопходно је осмислити нове тематске пешачке и бицикличке стазе, краћих и дужих деоница које ће бити обележене туристичком сигнализацијом и пратећом лако инфраструктуром. Неопходно је изаћи у сусрет све захтевнијим потребама домаћих и страних туриста којима је активни туризам избор и који је све популарнији како код нас, тако и у иностранству.

⁶ Подаци добијени од ТО Ириг (упитник)

3.4.3. Вински туризам

Ириг има изузетно потенцијале за развој винског туризма, а томе у прилог говори и богата традиција винарства и виноградарства у овом крају. Подручје општине Ириг је припада Сремском виноградарском рејону и Фрушкогорском виногорју⁷. Стари подрум Ириг основан је 1930. године, од стране угледних винара и виноградача из Ирига, а у њему су се производила вина од иришког ризлинга до жупљанке, траминца и рајнског ризлинга. „Подрум 1930“ био је највећи подрум у старој Југославији и једна од водећих винарија у том периоду.

На подручју Ирига најзаступљеније су сорте италијански ризлинг, жупљанка, племенка, франковка, неопланта, каберне совинјон, шардоне и рајнски ризлинг. Гајиле су се и друге старије сорте као што су црни и бели мускат, дренкови, ћилибарка, першунаста шасла, скадарка и др. У Иригу данас има неколико подрума и винара који развијају овај вид туризма. Винарија Ковачевић је куповином „Подрума 2013“ 2013. године наставила улагања у развој фрушкогорског региона и данас представља изванредан спој старих традиционалних рецепата и савремене технологије за добијање квалитетних вина. Подрум Јована Чекића је основан 1955. а породица Чекић се бави винарством још од XIX века. Вреди поменути и подрум Ђорђа Лукића и Војислава Петрова. Ривица је позната по свом вину. Вино се узгаја на 100 хектара и у Ривици има преко 100 подрума вина, односно готово свака кућа има свој подрум. Поред винарије „Ковачевић“, треба споменути и винарију „Мачков подрум“ као и винарију „Деурић“.

„Винарија Ковачевић“ са рестораном „Винска кућа“ посетиоцима пружа услуге дегустације, обиласка винарије (Подрум 1930), традиционалне хране комбиноване са одређеним карактером вина, као и услуге смештаја.

Винарија „Мачков подрум“ организације две манифестације као су: „Берба код Мачка“ која обухвата вожњу тракторским приколицама до винограда и винарије, бербу грожђа, такмичење, дегустацију и др., као и „Дане младог Поргугизера“ која обухвата различите културне програме (фолклор, тамбураши), одабир најбоље песме о вину, проглашење Витеза португизера и др.

Винарија „Деурић“ посетиоцима пружа услугу дегустације, али и могућност присуства „Школи вина“ коју води сертификовани сомелијер и један од предавача у Удружењу сомелијера Војводине.

Поред наведене три највеће винарије на подручју општине Ириг, треба споменути и следеће које већ данас производе завидне количине вина, а своју стратегију развијају на повећању количине и унапређењу квалитета. То су:

- Винарија „Крсташица“
- Винарија „КМ“
- Винарија „Веранда“
- Винарија „Одровачки“
- Винарија „Живан Касапински“
- Винарија „Ика“
- Виноград Хопово

⁷ Правилник о рејонизацији виноградарских географских производних подручја Србије (Службени гласник РС, 45/2015)

Као што је већ поменуто, производња вина је била главни извор зараде у општини Ириг све до краја 19. века док винограде на Фрушкој гори није опустошила филоксера⁸. Последњих година повећавају се површине под засадима винограда, а веома су значајни и подстицаји које држава даје за подизање нових засада, као и за опремање винарија. Општина Ириг препознала је овај ресурс као један од водећих у покретању нових предузетничких активности, али и као један од веома битних ресурса у изградњи туристичких програма, због чега је 2010. године основала већ поменути смер винар-виноградар у СШ „Борислав Михајловић Михиз“ као јединствени у Војводини и други у Србији (поред СШ у Тополи).

3.4.4. Манифестациони туризам

Најпознатија манифестација је „**Пударски дани**“ који су у Иригу први пут организовани 1993. године. Манифестација је посвећена пудару - чувару винограда, без кога не би било ни грожђа ни вина. Од тада се организује традиционално сваког трећег викенда у септембру. Поред културно-забавног програма у току дана одржавају се и такмичења за најбољи виноград, подрум, као и избор најбољег вина и ракије од грожђа. Поред ове, „**Дани вина**“ се још одржавају и у Ривици. Посетиоци ових манифестација су готово искључиво домаћи. Одређени број манифестација је посвећен гастрономским производима. У селу Јазак одржава се у октобру месецу манифестација „**Јесен иде дуњо моја, кукурузи већ су зрели**“. Она се организује у јесен, за време бербе, када је могуће по старим рецептима купити компот, џем и слатко од дуња. У Нерадину се организује „**Патлицијада**“. Поред културно-уметничког програма у току „Патлицијаде“ одржавају се такмичења за избор најбољег произвођача патлицана (парадајза), избор најбољег узорка патлицана, најбоље скуване парадајз чорбе, избор најбоље парадајз салате и најбољег сока од скуваног парадајза. У Ривици је лубеница постала заштитни знак овог села. На основу тога, Ривичани су одлучили да организују манифестацију „**Дани бостана**“. Манифестацију прати културно-забавни, едукативни и такмичарски програм. У селу Шатринци се од 2005. године одржава „**Гушчијада**“, заједно са суседним Добродолом (оба села су познати узгајивачи гусака). Суштина манифестације је такмичење у спремању гушчијег паприкаша и гушчијег перкелта. За време манифестације културно-уметничка друштва Мађара из Срема такође учествују са својим програмом. Наравно нису изостали ни други садржаји као што су избор најлепшег гусана и гуске, избор најдужег гушчијег пера, избор највећег јата гусака, избор најбољег гушчијег паприкаша и избор најоригиналније поставке у духу традиције овог дела Срема. Све манифестације су више вашарског карактера. Потребно је променити приступ и подићи их на виши ниво (организационо, садржински и по квалитету производа) како би постале конкурентне на међународном туристичком тржишту. Оно што је свакако позитивно је комплементарност гастрономских производа и вина. Гастрономски производи и вино, развијени кроз палету активности информисања, едукације, умрежавања, маркетинга, свакако су један од битних ресурса подручја, тј. нових туристичких производа.

У Врднику се одржава манифестација „**Милице у походе**“ у октобру месецу, ради афирмације књижевних дела српских списатељица. Вредна помена је још једна традиционална манифестација у Иригу - „**Доситејевим стазама**“, коју у априлу организују планинарска друштва. То је прилика када млади и сви они који воле природу и дружење, походе Фрушку

гору и њене манастире и након тога наставе дружење уз забаву у свом Планинарском дому „Лазар Марковић“ на Иришком венцу. Обзиром на велики број значајних књижевних личности, могуће је објединити више манифестација и стаза у једну - „Пут песника“, која би била конкурентнија.

Такође, од недавно се код манастира Крушедол одржава манифестација „Крајишка звона“, у организацији избегличких удружења. У Врднику се организује „Видовдански сабор“, а у Ривици манифестација „Ђерам“ има за циљ да од заборава сачува обичаје, фолклор и уопште карактеристике некадашњег живота у Срему. Поред ових, у сваком селу се прославља сеоска слава, а постоје и различити обичаји везани за Божић и Васкрс. Као и код других манифестација, код верских је неопходно подићи општи ниво како би постале конкурентне на међународном тржишту (нпр. међународни православни камп по узору на хришћански камп у Таизеу у Француској).

3.5. Анализа тржишта и економски ефекти постојећих туристичких производа

У табели бр. 5 се може видети туристички промет у општини Ириг од 2008-2017. године⁹.

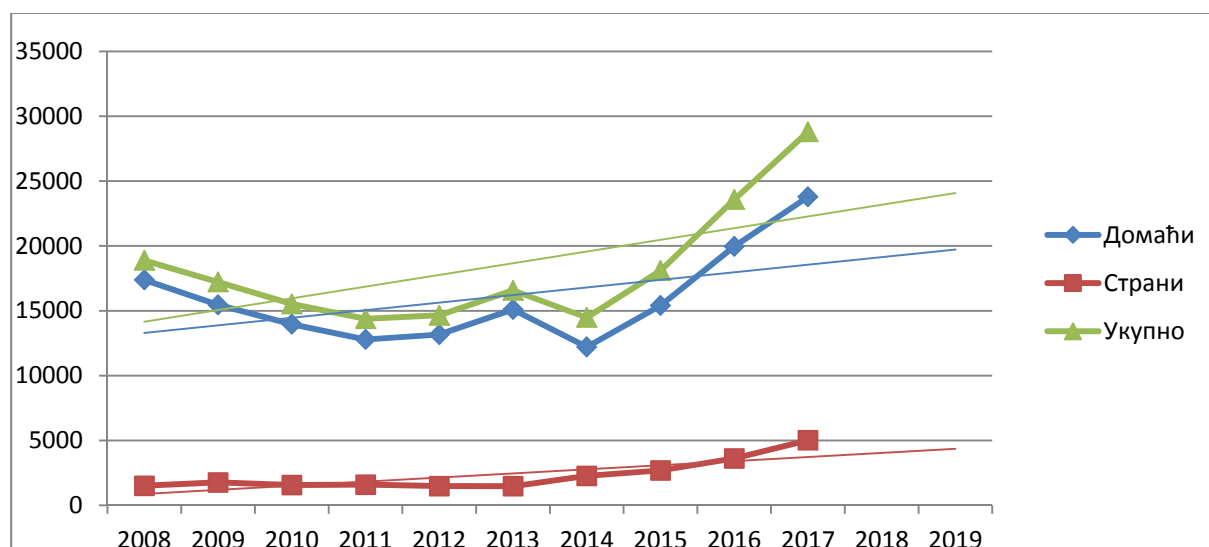
Табела 5. Туристички промет у општини Ириг 2008-2017.

Број долазака				Број ноћења			
Година	Домаћи	Страни	Укупно	Година	Домаћи	Страни	Укупно
2008	17.381	1.508	18.889	2008	75.404	4.223	79.627
2009	15.454	1.765	17.219	2009	66.864	4.709	71.573
2010	13.962	1.559	15.521	2010	70.848	5.355	76.203
2011	12.791	1.591	14.382	2011	61.513	4.540	66.053
2012	13.168	1.479	14.647	2012	68.497	4.059	72.556
2013	15.095	1.475	16.570	2013	72.869	4.093	76.962
2014	12.210	2.271	14.481	2014	52.911	6.833	59.744
2015	15.404	2.690	18.094	2015	57.379	7.331	64.710
2016	19.959	3.618	23.577	2016	92.258	8.351	100.609
2017	23.783	5.015	28.798	2017	91.848	12.288	104.136

Туристички промет у општини Ириг је у опадању од 2008. године, што се може делимично објаснити као последица светске економске кризе. Делимичан опоравак туристичког тржишта, за повременим осцилацијама се примећује од 2012. године. **Анализа тренда показује да је он позитиван, односно да ће се наставити умерени раст у броју долазака и ноћења туриста.**

⁹ Методологија статистике туризма базира се на међународним препорукама за статистику туризма, коју је установила Светска туристичка организација. На основу тога, *туриста* је сваки посетилац који у месту изван места сталног боравка посете проведе најмање 24 часа. *Посетилац* је свако лице које путује у место изван места сталног боравка, на период који је краћи од 24 часа, а главна сврха путовања није обављање неке пословне активности. У број ноћења туриста спада број ноћења које остваре гости у регистрованом смештајном објекту.

Графикон 1. Туристички промет од 2008.

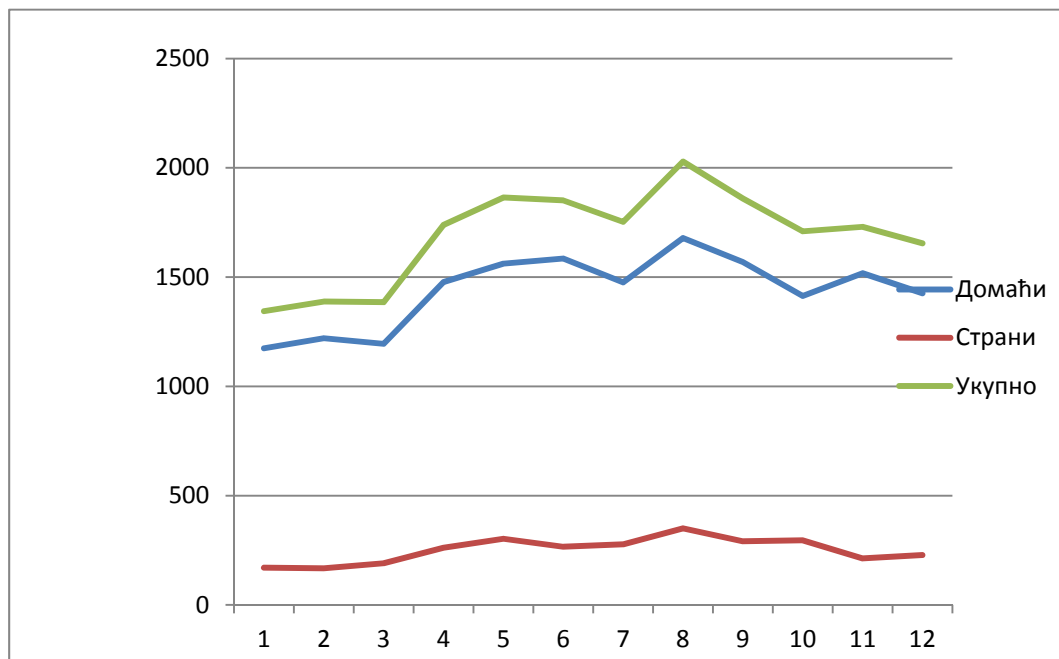

Типологија туриста се не евидентира, али се процењује да највећи број туриста посећује бању Врдник. У овом моменту не постоји методологија којом би се евидентирале све посете које трају краће од 24 часа (треба имати на уму да у НП Фрушка гора, која се делом налази и на територији општине Ириг, овакве посете чине највећи обим туризма). Ипак, уколико бисмо желели да проценимо број туриста који су посетили општину Ириг, једино што се може рећи са сигурношћу је да је он доста већи од броја долазака које су статистички забележене.

Иако туризам у Иригу карактеришу пре свега домаћи туристи са уделом који се креће између 80-90%, значајно је приметити да се **број страних туриста осетно повећао у последњих пет година**. Иностранци туристи највише долазе из земаља окружења- БиХ, Хрватске, Словеније, док се последњих година бележи и повећање туриста из Русије.

На наредном графикону приказан је број долазака туриста по месецима, где се може видети сезоналност у доласцима.

Графикон 2. Број долазака туриста по месецима

Иако постоји благо повећан број долазака туриста у току летњих месеци, туризам у Иригу нема изражену сезоналност, што показује и низак Џини коефицијент (0,06 за домаће туристе, 0,12 за стране и 0,07 укупно). Ово значи да се у **општини Ириг може развијати туризам у току целе године, независно од сезоне.**

У табели бр. 6 представљена је просечна дужина боравка туриста:

Табела 6. Просечна дужина боравка домаћих и страних туриста

Година	Просечна дужина боравка		
	Домаћи	Страни	Укупно
2008	4,3	2,8	4,2
2009	4,3	2,7	4,2
2010	5,1	3,4	4,9
2011	4,8	2,9	4,6
2012	5,2	2,7	5,0
2013	4,8	2,8	4,6
2014	4,3	3,0	4,1
2015	3,7	2,7	3,6

2016	4,6	2,3	4,3
2017	3,9	2,5	3,6

На основу података из табеле, види се да је код домаћих туриста карактеристичан боравишни туризам (дуже од три дана) са просечном дужином боравка између 3,7- 5,1 дан, а страни туристи се задржавају краће- између 2,3-3 дана. Обзиром да просечан број представља само регистроване доласке и ноћења, а ако претпоставимо већи број нерегистрованих долазака, просечан број ноћења је мањи, односно **период боравка на дестинацији краћи**.

У табели бр. 7 представљен је укупан број лежајева:

Табела 7. Смештајни објекти са бројем лежајева

Смештајни објекат	Број лежајева
Хотел „Термал“ Врдник	260
Хотел „Premier Aqua“	166
Етно насеље „Врдничка кула“	58
Етно хотел „Врдничка кула“	59
Планинарски дом „Војводина“	24
Винска кућа „Ковачевић“	8
„Сунчани брег“	42
Приватни смештај	474
Остало	29
УКУПНО	1.120

На подручју општине Ириг је регистрована само једна туристичка агенција у Врднику, а њен фокус није на рецептивном туризму. Није познат број регистрованих предузећа за комплементарне туристичке делатности (услуге превоза, исхране, разоноде и сл.).

Укупни економски утицаји туризма се, нажалост, не прате на општинском нивоу, као ни на националном.

Процент искоришћености смештајних капацитета на нивоу целе општине износи свега 25,47%. Ово је изузетно низак проценат искоришћености капацитета обзиром да у општини не постоји изражена сезоналност.

Табела 8. Боравишне таксе по годинама

Година	Износ уплаћене боравишне таксе у динарима
2008.	298.750,00
2009.	1.377.200,00
2010.	3.050.775,00
2011.	4.145.367,50

2012.	615.285,00
2013.	178.335,00
2014.	3.529.194,00
2015.	5.566.655,00
2016.	11.200.000,0
2017.	4.476.891,000

У 2017. години на буџет општине Ириг је од боравишне таксе уплаћено 4.476.891,00 динара, од тога преко Туристичке организације општине Ириг је уплаћено 1.030.266,00 динара од тога је преко ваучера Републике Србије било наплаћено 556.500,00 динара што је пола од оствареног промета. **Обзиром да су ово социјалне мере Владе Републике Србије, закључак је да су приходи од туризма испод очекиваног нивоа.**

Просечна плата запослених у туризму на нивоу општине износи око 46.000,00 динара, што је благо испод националног просека.

За развој туризма у дестинацији је задужена туристичка организација општине Ириг која је у одељку 3.2. детаљније обрађена. Оваква организација је идентична у свим општинама у Србији и дефинисана је Законом о туризму. **У пракси, поверавање дестинацијске менаџмент-организације јавном сектору је дало слабе резултате.**

3.6. SWOT анализа сектора туризма

Основни закључак изведене анализе ресурса и анализе тржишта је да подручје општине Ириг има значајне предуслове за развој туризма, који се огледају у постојању бројних културно-историјских споменика и значајних природних богатстава, а који у досадашњем развоју нису на адекватан начин коришћени. Очекивано је да општина која на својој територији има национални парк, бању и термоминералне изворе, осам средњовековних манастира и велики број осталих споменика културе, те блискост емитивним центрима Новом Саду и Београду би требало да има изузетно развијен туризам. Ипак, то са Иригом није случај.

У табели 6. приказане су најзначајније снаге, слабости, шансе и претње за развој туризма на посматраном подручју.

Табела 9. SWOT анализа

Снаге	Слабости
-------	----------

<ul style="list-style-type: none"> - Богато културно-историјско наслеђе - Стари рудник Врдник - Велики део територије у НПФГ - Погољан географски положај - Близина великих центара - Виноградарска традиција - Велики број произвођача вина - ТО Ириг основана 1996. године - Термални извори и Бања Врдник - Изграђени смештајни капацитети - Средња стручна школа „Борислав Михајловић Михиз“ са усмерењима за угоститељство и винарство 	<ul style="list-style-type: none"> - Недостатак организованог јавног превоза до туристичких насеља (Врдник) - Низак проценат искоришћености смештајних капацитета - Слаб заједнички наступ на тржишту пружалаца туристичких услуга - Недостатак додатних садржаја у туризму
Шансе	Претње
<ul style="list-style-type: none"> - Раст прихода од туризма и броја интернационалних туриста на глобалном нивоу - Ириг је укључен у програм Европска престоница културе - ЕУ Интеррег прекогранични програми са Хрватском, Мађарском и БиХ и други ЕУ програми 	<ul style="list-style-type: none"> - Депопулациони тренд - Јака конкуренција у бањском туризму - Лоша саобраћајна повезаност - Опадање просечне дужине боравка туриста

4. Стратешки и плански оквир развоја туризма

Програм развоја туризма општине Ириг интегрисан је у шири стратешки и плански оквир који чини више докумената.

Европа – светска туристичка дестинација број 1

Документ усвојен на нивоу ЕУ 2010. године са циљем задржавања статуса Европе као најбољег туристичког одредишта. Смернице документа усаглашене су са кровним стратешким документом Европа 2020 и обликоване су тако да повећају конкурентност туристичког сектора и унапреде капацитете за одрживи развој. План акције дефинише четири приоритета:

1. стимулисање конкурентности европског туристичког сектора;
2. развој одрживог, одговорног и висококвалитетног туризма;
3. консолидација слике и профила Европе као скупа одрживих и висококвалитетних дестинација;
4. максимизирање потенцијала финансијских политика ЕУ и инструмената за развој туризма.

Значајан део планираних активности посвећен је диверзификацији и унапређењу квалитета туристичких услуга, као и подизању капацитета делатника у области туризма. Како су иновације кључни чинилац конкурентности, јак акценат ставља се на употребу нових ИКТ решења од стране јавног и приватног сектора, а посебно МСП у туризму. Промене треба да буду подстакнуте и финансиране коришћењем доступних фондова. Узимајући у обзир да је Законом о локалној самоуправи утврђена обавеза праћења процеса европских интеграција и развијања административних капацитета у складу са тим, приоритети постављени Програмом развоја туризма општине Ириг биће дефинисани у складу са смерницама пруженим у релевантним европским стратегијама.

Стратегија развоја туризма Републике Србије за период 2016-2025. године

Овим документом дефинисане су смернице развоја туризма на националном нивоу, до 2025. године. Циљеви Стратегије постављени су амбициозно и обухватају: одрживи економски, еколошки и социјални развој туризма у Србији, јачање конкурентности туристичке привреде и са њом повезаних делатности, повећање директног учешћа туристичке привреде у БДП-у и укупног броја запослених, као и унапређење имиџа Србије у региону, Европи и свету. Анализа је показала да Србија поседује значајне потенцијале за развој туризма (разноврсан природни амбијент, аутентичну гастрономију и културну баштину, те градове са атрактивним садржајем) која је подржана адекватним правним оквиром. Ипак, упркос доброј законској основи изостао је интензиван рад на уређењу сектора, подизању капацитета, као и активности у домену националног маркетинга. Такође, осетан је и знатно нижи ниво инвестиција у сектору туризма у поређењу са земљама у региону. Идентификоване су слабости интерног карактера међу којима се истиче мањак координације и активније улоге локалне власти. У складу са тим, Програм развоја туризма општине Ириг дефинисаће мере за решење идентификованих проблема на локалном нивоу. Стратегија развоја туризма РС проценила је модерне трендове туристичке тражње. Велнес одмори, гастрономски туризам, као и свеобухватне туристичке понуде које омогућавају концепт „живети као локалци“ су селективни облици туризма међу којима општина Ириг може пронаћи своје место на тржишту.

Програм развоја туризма Аутономне Покрајине Војводине за период 2018. - 2022. године

Програм развоја туризма АПВ пружа свеобухватну анализу потенцијала за развој туризма на регионалном нивоу, укључујући природне, културно-историјске, институционалне и финансијске капацитете. Истакнут је низак степен искоришћености ресурсних потенцијала за развој нових туристичких производа. Жељено тржишно позиционирање региона, узимајући у обзир постојеће ресурсе, дефинисано је на следећи начин: „Војводина је туристичка регија која својим посетиоцима нуди опуштање, забаву, уживање, бег од свакодневице и очување здравља у умирујућем амбијенту панонске равнице. Мозаик природног и историјског наслеђа, мулти-културалности, воденог богатства, традиционалних догађаја и модерних фестивала, прожет је традиционалним искуством војвођанских салаша, изузетним винима, богатом гастрономијом и срдачним гостопримством.“

Стратегија одрживог развоја општине Ириг 2014-2020.

Стратегија одрживог развоја дефинисала је развојне приоритете и правце општине Ириг до 2020. године. Постављена су три опширна стратешка циља:

1. изграђени темељи подршке за развој пољопривреде, прерађивачке индустрије, мали средњег предузетништва и туризма у функцији повећања конкурентности локалне економије, запошљавања и животног стандарда становништва;
2. унапређен квалитет кадрова и инфраструктуре у области здравства, образовања, културе и спорта уз развијене социјалне програме и партнерство са цивилним друштвом као и јачање опште друштвене одговорности свих актера укључених у развој ових делатности;
3. развијена комунална инфраструктура и планско управљање простором кроз обезбеђено одрживо коришћење природних ресурса и смањен негативан утицај на животну средину.

Развој туризма уочен је као један од кључних чинилаца локалног економског развоја. Акционим планом документа планирано је чак 12 пројеката у овом сектору, међу којима се налазе и јачање институционалне и стратешке основе за развој туризма, али и инфраструктурно унапређење. Предложени пројекти везани су за оперативни циљ „Повећање броја туриста за 30% и нових туристичких производа за 30% до краја 2018.“ Предложене мере планиране на временски период до краја 2018. године, међутим у тренутку израде овог Програма, успешно је реализован само један пројекат, један је процесу имплементације а два су у процесу припреме. Узимајући у обзир низак степен реализације, овим Акционим планом предложене су и акције унапређења капацитета за спровођење пројеката.

Мастер план одрживог развоја Фрушке горе за период од 2012. до 2022. године

Развој туризма у заштићеном природном добру, Фрушкој гори, подразумева мултидисциплинарни приступ. Анализирани су најзначајнији туристички ресурси подручја и разврстани у неколико група: излетничко-рекреативни локалитети (Стражилово, Иришки венац, Змајевац, Поповица, Осовље...), спортско-рекреативни ресурси (Норцев, Летенка, Липовача, Сот, Брује, Мохарач, ...), бањски ресурси (Врдник, Стари Сланкамен), ловни ресурси (Ворово), фрушкогорски манастири (Раваница, Гргетег, Хопово, Крушедол, Велика Ремета, Мала Ремета...), рурално-туристички ресурси (Нерадин, Черевих, Ердвик, Јазак, Марадик,

Сланкаменачки виногради, Нештин, Баноштор, Луг, Грабово, Стејановци, Павловци...), вински путеви (околина Сремских Карловаца, Ирига, Нештина, Баноштора, Ердевика, Бешке, Крчедина и Сланкамена). Оперативни задаци у области туризма дефинисани Мастер планом су:

1. развој оних облика туризма који подстичу заштиту природе, односно, националног парка и споменика културе;
2. формирање конкретних, атрактивних и актуелних тематских итинерера и туристичких производа;
3. осавремењавање постојећих смештајних капацитета и изградња нових који према понуди, квалитету услуга и карактеру одговарају савременом туризму оваквог типа дестинација;
4. развијање туристичке инфраструктуре која је у складу са типом туристичке дестинације Фрушке горе.

Узимајући у обзир да се својим великим делом општина Ириг налази на територији Националног парка Фрушка гора, трасирање развојних праваца туризма на локалном нивоу мора бити усклађено са пруженим задацима.

Европска престоница културе 2021 – „BidBook ЕРК“

Овим документом зона 2021 коју обухвата град Нови Сад и општине Ириг, Сремски Карловци и Беочин, конкурисано је за Европску престоницу културе, и та кандидатура је одобрена. У оквиру овог кровног документа налази се одређени број пројеката планираних за општину Ириг, које је потребно у овом делу споменути, и ако, за сада, не постоји јасан временски оквир њихове имплементације. Такође, анализа горе наведеног подручја 021 указује на чињеницу да од свих локалних самоуправа у зони, општина Ириг издваја из буџета најмање средстава за културу (мање од 3%). Неки од планираних пројеката овим документом, на подручју општине Ириг су: ревитализација градског и осталог наслеђа (пример: објекти рудника у Врднику) и стављања истог у функцију културног туризма; формирање „Отвореног позоришта“, тј. отварање позоришне сцене на отвореном у циљу израде програма за туристе који би представљали Ириг на занимљив начин и кроз нове приче; Култ-тура тј. пројекат „Ко вас шиша“ који би обухватио низ уметничких програма који описују живот Џона Смита (Никола Бизумић), проналазача машинице пореклом из Нерадина; „Винске приче“; „Кошаркашке приче“ посвећене Небојши Поповићу, мештанину Ирига који је постигао први кош у историји светских првенстава; „Мапирање 2021“ пројекат за израду мапе креативних индустрија и туристичких капацитета свих подручја зоне 021 са апликацијама за мобилне телефоне; изградња „културне станице“ у Иригу које ће реализовати петогодишњи програм обуке за менаџере у култури и туризму, предузетништву и креативној индустрији са нагласком на ИТ сектор и мултимедијску продукцију.

5. Циљеви и мере развоја туризма општине Ириг

5.1. Дефинисање жељене промене

Горе израђена анализа указује на следеће закључке:

- Велики потенцијал за развој селективних облика туризма (вински, гастро, outdoor, бањски, као и туризам базиран на културно-историјским ресурсима);
- Процент искоришћености смештајних капацитета на нивоу целе општине износи свега 25,47%. Ово је изузетно низак проценат искоришћености капацитета обзиром да у општини не постоји изражена сезоналност;
- Постоји тенденција смањивања дужине боравка у дестинацији, 2008. године износила је 4,2 дана, док је 2017. године износила 3,6 дана;
- Низак степен реализације пројеката планираних Стратегијом одрживог развоја општине Ириг у домену туризма.

Промене које се реализацијом овог Програма желе постићи су:

- Повећање искоришћености постојећих смештајних капацитета;
- Повећање дужине боравка на дестинацији;
- Привлачење drive in гостију, како домаћих, тако и страних посетилаца који су већ у посети дестинацијама до 50 km удаљености (пре свега у посети Новом Саду и Београду);
- Успостављање система контроле и ознаке квалитета у прехрамбеним производима и туризму;
- Унапређење капацитета локалних актера за пројектни менаџмент.

У циљу остваривања жељених промена на дестинацији, дефинисани су следећи посебни циљеви:

1. Диверзификација туристичке понуде;
2. Подизање квалитета гастро и винског туризма;
3. Подстицање умрежавања и унапређења капацитета за спровођење активности у домену развоја туризма.

5.2. Дефинисање циљева

Уредба о методологији управљања јавним политикама, анализи ефеката јавних политика и прописа и садржају појединачних докумената јавних политика која прати Закон о планском систему и чије усвајање се очекује, дефинише да се **општи циљеви докумената јавних политика преузимају из стратегије или концепта политике, и на основу истих разрађују посебни циљеви.**

Програм развоја туризма општине Ириг се и највећој мери ослања на кровни документ Програм развоја туризма АПВ 2018 – 2022. Начела развоја дефинисана кровним документом, чија примена се очекује у општини Ириг су:

- Активација река, језера и каналске мреже у сврху рекреације, нових интелигентних пројеката туристификације и становања;
- Активација и одрживо коришћење термо-минералних извора и балнеолошког потенцијала као основе за привлачење већих инвестиција и већег броја туриста;
- Оријентација на пољопривредну производњу више / високе додате вредности и синергетски развој пољопривреде и туризма по угледу на водеће европске континенталне регије;
- Очување аутохтоних вредности у простору, гастрономији и начину живота.

На основу предложених оперативних циљева Програма, дефинисане су мере за остваривање истих.

6. Акциони план за развој туризма општине Ириг 2018-2020.

6.1. Пројектни предлози

Акциони план садржи мере и пројектне предлоге чијом реализацијом се остварују предложени циљеви Програма. Акциони план садржи све обавезне елементе дефинисане чланом 55. Уредбе о методологији управљања јавним политикама, анализи ефеката јавних политика и прописа и садржају појединачних докумената јавних политика. Узимајући у обзир временски обухват Програма, дефинисани су пројектни предлози које је могуће реализовати у периоду од две године од усвајања Програма.

Табела 10. Преглед циљева, мера и активности

Општи циљ	Посебни циљеви	Мере	Оперативне активности и пројекти
Развијена разноврсна туристичка понуда на одрживим основама, која привлачи велики број туриста, омогућава умрежевање и пружа бенефите локалном становништву	1. Диверзификација туристичке понуде	1.1. Развој Outdoor туризма	1.1.1. Изградња Outdoor визиторског центра
			1.1.2. Hike & Bike туризам – одржавање постојећих стаза и стварање нових (регионално повезивање)
			1.1.3. Seasonless skiing
			1.1.4. Water tourism – Шатриначко и Добродолско језеро
			1.1.5. Шумски туризам – NATESS – Natural selfness – Шумски селфнес центар Шатринци
		1.2. Развој културних рута	1.2.1. Стазама Свете горе Фрушкогорске - манастирска рута
			1.2.2. Стаза народно-ослободилачке борбе - партизанска рута
			1.2.3. Стаза Иришке куге
	2. Подизање квалитета гастро и винског туризма	2.1. Wine & Gastro Learning Area (“Учећа регија”)	1.2.4. „Рудник културе“ – путевима рудара
			1.2.5. Корацима Арсенија III Чарнојевића - стаза сеоба
			2.1.1. Изградња „Gourmet“ центра са кулинарском академијом
			2.1.2. Програм изградње капацитета локалних актера
			2.1.3. Контрола квалитета домаћих производа, сертификација, означавање, маркетинг
			2.1.4. Изградња Регионалног винског центра
			3. Подстицање умрежавања и унапређења капацитета за спровођење активности у домену развоја туризма
3.1.2. Култ:тура: Ко вас шиша			
3.1.3. Култ:тура: Винске приче			
3.1.4. Култ:тура: Кошаркашке приче			
3.2. Подршка умрежавању актера	3.2.1. Креирање територијалних партнерстава на мултисекторском принципу		

Посебан циљ	1. Диверсификација туристичке понуде
Мера	1.1. Развој <i>Outdoor</i> туризма
Оперативна активност	1.1.1. Изградња <i>Outdoor</i> визиторског центра 1.1.2. Nike & Bike туризам – одржавање постојећих стаза и стварање нових (регионално повезивање) 1.1.3. Развој целосезонског ски туризма 1.1.4. Језерски туризам - Water tourism – Шатриначко и Добродолско језеро 1.1.5. Шумски туризам – NATESS – Natural selfness – Шумски селфнес центар Шатринци
Опис	Ириг пре свега одликује прелепа природа и НП Фрушка гора која има одличне могућности за развој спортско-рекреативног туризма у природи (<i>Outdoor</i> туризма). Овај облик туризма је у порасту, посебно код туриста више платежне способности који долазе из урбаних средина. Изградња визиторског центра (или пренамена неког од постојећих објеката у визиторски центар) ће представити туристима све могућности за овај облик туризма на једном месту и биће полазна тачка. Одржавање постојећих пешачких и бицикличких стаза и креирање нових треба бити усмерено ка регионалном повезивању са овим паневропским коридорима, како би се максимализовала њихова искоришћеност. Скијање има дугу традицију у Иригу и постојало је почетком XX века, али је напуштено '50-их због мањка снега. Развој опреме за скијање ван снега омогућава обнову ове активности која у Иригу може да се одвија целе сезоне. У току летњих месеци се може развојати купалишни туризам на језерима. Тренутно велики број купача посећује језера, али уз унапређење инфраструктуре и понуде, могу да се остваре и значајнији економски ефекти. Подршка локалне власти за реализацију наведених активности је неопходна у правном и финансијском сегменту.
Циљне групе	<ul style="list-style-type: none"> - Туристи - Посетиоци - Локално становништво и рекреативци
Одговорне институције	ОУ Ириг, ТО Ириг, НП Фрушка гора
Рок	2020.
Индикативни буџет	-
Индикатори	<ul style="list-style-type: none"> - Изграђен визиторски центар - Дужина сређених стаза - Број нових туристичких производа - Број туриста - Број ноћења - Дужина боравка

Посебан циљ	1. Диверсификација туристичке понуде
Мера	1.2. Развој културних рута
Оперативна активност	1.2.1. Стазама Свете горе Фрушкогорске - манастирска рута 1.2.2. Стаза народно-ослободилачке борбе - партизанска рута 1.2.3. Стаза Иришке куге 1.2.4. „Рудник културе“ – путевима рудара

	1.2.5. Корацима Арсенија III Чарнојевића - стаза сеоба
Опис	Дефинисање, планирање, обележавање и промоција потпуно нових туристичких пешачко-бициклических стаза које су подјене према историјским догађајима који су обележиле овај простор. Манастирска рута би повезивала свих 8 манастира на подручју општине и даље би се настављала према осталим фушкогорским манастирима. Стаза као таква већ постоји (на деоници руте Фушкогорског маратона) али је неопходно је формулисати као туристички производ, обележити и промовисати и као таквог га понудити гостима. Такође, на подручју постоји знатан број споменика Народно-ослободилачке борбе током II светског рата. Стазе до већине тих споменика постоје, па је неопходно предузети исте кораке као и за манастирску руту. Стаза посвећена Иришкој куги, као историјском догађају са краја 18. века, када је више од половине становника Ирига изгубило живот, била би стаза од Ирига према Сремским Карловцима, где је био један од главних коридора миграција становништва пред zarazом. Бројни историјски списи и чињенице би могли бити предмет дефинисања стазе која би била успомена на тај несрећни период и нови туристички производ. Слична идеја је и стаза Сеобе Срба под вођством Арсенија III Чарнојевића. Ни једна од ових активности не захтева велика финансијска улагања, већ само смислени приступ планирању, изради и промовисању нових туристичких рута заснованих на историјским чињеницама.
Циљне групе	<ul style="list-style-type: none"> - Туристи - Посетиоци Локално становништво и рекреативци
Одговорне институције	ОУ Ириг, ТО Ириг, НП Фушка гора, ПСД „Лазар Марковић“
Рок	2021.
Индикативни буџет	-
Индикатори	<ul style="list-style-type: none"> - Дужина сређених стаза - Број нових туристичких производа - Број туриста - Број ноћења - Број изграђених објеката лаке туристичке инфраструктуре

Посебан циљ	2. Подизање квалитета гастро и винског туризма
Мера	2.1. Wine & Gastro Learning Area (“Учећа регија”)
Оперативна активност	2.1.1. Изградња „Gourmet“ центра са кулинарском академијом 2.1.2. Програм изградње капацитета локалних актера 2.1.3. Контрола квалитета домаћих производа, сертификација, означавање, маркетинг 2.1.4. Изградња Регионалног винског центра
Опис	Веома богату туристичку понуду подручја, везану за културу, традицију, историју, боравак у природи, бањски програм, мора пратити врхунска гастро понуда. Гастрономски/кулинарски туризам данас се може сматрати веома значајним обликом туриста, који привлачи све већи број гостију, пре свега људи из иностранства који желе да неко подручје „осете“ према „укусима и мирисима“ истог. Ова врста туризма данас добија све већи значај, пре свега када је реч о квалитету

	и пићу високог квалитета, са ознакама географског порекла. Анализа је показала да подручје општине Ириг не обилује довољним бројем угоститељских објеката који пружају овакве врсте гастрономских услуга, због чега је потребно кроз једну већу, заједничку активности окупити носиоце ове идеје и стручњаке. Како је тема веома комплексна и њена реализација креће од самог почетка, потребно је укључити шири круг актера, као што су мали локални произвођачи, угоститељски објекти, наука, средња школа и високошколске установе и др. Тек укључивањем свих најзначајнијих актера, како оних који имају сировину, оних који имају знање, до оних који имају директан контакт са гостима, могуће је изградити одржив систем у области „Wine & Gastro“, и изградити праву „Учећу регију“ по свим њеним правилима. Овако изграђен систем, осим туриста, отвара могућност привлачења и гостију у области кулинарства и винарства из научно-образовног сектора, чиме се подручју даје нови имиџ.
Циљне групе	<ul style="list-style-type: none"> - Туристи - Посетиоци - Ђаци и студенти из земље и иностранства - Високообразовне и научне институције из земље и иностранства - Локални произвођачи хране и вина - Угоститељски објекти - Локално становништво
Одговорне институције	ОУ Ириг, нека високообразовна или научна институција, средња школа Ириг, удружења произвођача
Рок	2020.
Индикативни буџет	- 1.000.000 евра
Индикатори	<ul style="list-style-type: none"> - Изграђен „Gourmet“ едукативни и презентацијски центар са кулинарском академијом - Број информисаних, едукованих и сертификованих локалних произвођача и угоститељских објеката - Број туриста - Број ђака/студената/научних радника из земље и иностранства - Број нових произвођача/предузетника (храна, вино) - Изграђен и опремљен Регионални вински центар у сарадњи винара, средње школе и високообразовне/научне институције - Успостављена мрежа приватног, јавног и образовног сектора у виду „Учеће регије“ (Wine & Gastro Learning Area) – Ново правно лице/регистрован и заштићен програм

Посебан циљ	3. Подстицање умрежавања и унапређења капацитета за спровођење активности у домену развоја туризма
Мера	3.1. Подршка пројектима предвиђеним у плану Европска престоница културе (Зона 021)
Оперативна активност	3.1.1. Отворено позориште 3.1.2. Култ:тура: Ко вас шиша 3.1.3. Култ:тура: Винске приче 3.1.4. Култ:тура: Кошаркашке приче
Опис	Нови Сад је носилац титуле Европска престоница младих 2019. и

	Европска престоница културе 2021. године. Европска престоница културе је престижна титула која може значајно утицати на позиционирање Новог Сада и његове околине у културно-туристичком погледу у међународним оквирима. Ириг је део Зоне 021 и планом (bidbook) ЕПК предвиђен је низ пројеката који ће га представити туристима на занимљив начин. Подршка локалне власти за припрему наведених оперативне активности у организационом и финансијском сегменту је од високог значаја за њихову реализацију.
Циљне групе	<ul style="list-style-type: none"> - Млади- основна циљна група; - Деца, старији грађани, ОСИ, припадници мањинских заједница; - Посетиоци подручја.
Одговорне институције	ОУ Ириг, ТО Ириг, Европска престоница културе
Рок	2020.
Индикативни буџет	-
Индикатори	<ul style="list-style-type: none"> - Ниво културне понуде - Број туриста - Број ноћења - Дужина боравка

Посебан циљ	3. Подстицање умрежавања и унапређења капацитета за спровођење активности у домену развоја туризма
Мера	3.2. Подршка умрежавању актера
Оперативна активност	3.2.1. Креирање територијалних партнерстава на мултисекторском принципу
Опис	Управљање развојем подручја подразумева активирање и умрежавање кључних локалних актера из приватног, цивилног и јавног сектора. Такође, како би се на најбољи начин „упослили“ ресурси, пожељно је успостављање територијалне сарадње са насељима која поседују сличне карактеристике. Први корак успостављања таквих партнерстава је информисање и анимирање локалне заједнице, уз представљање кључних бенефита за узимање учешћа у новоформираној организацији.
Циљне групе	<ul style="list-style-type: none"> - Кључни представници приватног, цивилног и јавног сектора
Одговорне институције	<ul style="list-style-type: none"> - ОУ Ириг
Рок	2019.
Индикативни буџет	- 400.000 динара
Индикатори	- Број анимираних и едукованих локалних актера

6.2. ex-post Анализа ефеката

Ex-post Анализа ефеката је аналитички процес који се реализује током спровођења, праћења и вредновања учинака мера усвојених у оквиру Програма развоја туризма општине Ириг у циљу преиспитивања и унапређења.

Ex-post анализа ефеката омогућава сагледавање стварних позитивних и негативних, директних и индиректних ефеката остварених реализацијом предложених мера. Анализу ће вршити Координационо тело делегирано од стране Општинске управе, а препорука је да оно уврсти и

чланове приватног и цивилног сектора. Узимајући у обзир да је период имплементације Програма две године, препорука је извршити анализу након прве године имплементације, те по завршетку рока на који је израђен Програм. Анализа ће обухватити ефекте које су предложене мере оствариле на циљне групе дефинисане кроз пројектне предлоге.

Преглед графикана и табела

Графикон 1. Туристички промет од 2008.	22
Графикон 2. Број долазака туриста по месецима	23
Табела 1. Учесници израде Програма развоја туризма.....	4
Табела 2. Упоредни преглед броја становника у по насељеним местима у општини Ириг, у периоду 1948 – 2011.	7
Табела 3. Упоредни преглед структуре становништва према старости и полу у Општини Ириг... 8	
Табела 4. Стање комуналне инфраструктуре од значаја за унапређење туризма на подручју.....	8
Табела 5. Туристички промет у општини Ириг 2008-2017.	21
Табела 6. Просечна дужина боравка домаћих и страних туриста	23
Табела 7. Смештајни објекти са бројем лежајева	24
Табела 8. Боравишне таксе по годинама	24
Табела 9. SWOT анализа	25
Табела 10. Преглед циљева, мера и активности	33